

DUNYONI ZABT ETAYOTGAN VIRUSLAR: MUAMMO VA CHORALAR

Sitora Juraboeva Axroro qizi

Jurnalist

Annotatsiya: So'nggi o'n yilliklar davomida global miqyosda viruslarning ko'payishi, ularning yangi turlari paydo bo'lishi va tez tarqalishi insoniyat salomatligiga katta tahdid solmoqda. COVID-19 pandemiyasi bunga yaqqol misol bo'lib, butun dunyoda millionlab odamlarning hayotiga ta'sir qildi va ko'plab ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Viruslar nafaqat sog'liqni saqlash tizimiga, balki jamiyat va iqtisodiyotga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Shunday ekan, dunyoni zabt etayotgan viruslarning paydo bo'lishi, tarqalishi va ularni nazorat qilish bo'yicha muhim masalalarga e'tibor qaratish kerak.

Kalit so'zlar: COVID-19, global, pandemiya, ijtimoiy, virus, iqtisodiy, migratsiya, siyosiy, antibiotik, gripp, vaksinatsiya, gigiena, tashxis, profilaktika.

- 1. VIRUSLARNING TARQALISH SABABLARI**
- 2. ENG XAVFLI VIRUSLAR**
- 3. KELAJAKDAGI TAHDIDLAR VA EHTIYOT CHORALARI**

1. Viruslarning tarqalish sabablari

Viruslar har doim mavjud bo'lgan, lekin so'nggi yillarda ularning yanada keng tarqalishiga bir nechta omillar sabab bo'lmoqda:

- **Globalizatsiya va migratsiya:** Hozirgi davrda odamlarning tezkor sayohat qilish imkoniyati, transport tizimining rivojlanishi bilan odamlar va yuklarning xalqaro miqyosdagi harakati viruslarning tez tarqalishiga sharoit yaratmoqda. Bir mamlakatda paydo bo'lgan kasallik qisqa vaqt ichida butun dunyoga tarqalishi mumkin.

- **Ekologik o'zgarishlar:** Iqlim o'zgarishi, o'rmonlarning qisqarishi, qishloq xo'jaligi va sanoatning rivojlanishi kabi omillar tabiiy ekotizimlarning buzilishiga sabab bo'lmoqda. Bu esa yovvoyi hayvonlar va odamlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni kuchaytirib, zoonotik (hayvondan odamlarga o'tuvchi) viruslarning tarqalishiga olib keladi.

- **Antibiotik va viruslarga qarshi dorilarni noto'g'ri qo'llash:** Mikroorganizmlarga qarshi dorilarni ko'p miqdorda yoki noto'g'ri qo'llash virus va bakteriyalarning dorilarga chidamlilikka olib kelmoqda. Bu esa kasalliklarni davolashni qiyinlashtiradi va yangi turlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

2. Eng xavfli viruslar

Dunyoni zabt etayotgan ba'zi viruslar juda yuqori xavfga ega bo'lib, ular odamlar hayotiga katta zarar keltiradi. Eng ko'zga ko'ringan viruslardan bir nechtasi:

- **COVID-19 (koronavirus):** SARS-CoV-2 virusi 2019-yilda paydo bo'lib, qisqa vaqt ichida pandemiyaga aylandi. Bu virusning yuqishi juda tez bo'lib, ko'plab

mamlakatlarning sog'liqni saqlash tizimini charchatdi va jiddiy iqtisodiy zarar yetkazdi. U hali ham global tahdid sifatida davom etmoqda.

- **Gripp viruslari (influenza):** Gripp virusi har yili sezilarli darajada o'zgarib, yangi shtamlari paydo bo'ladi. 1918-yilgi "Ispan grippi" pandemiyasi dunyo bo'ylab millionlab odamlarning hayotiga zomin bo'lgan. Har yili gripp viruslari yangi turlar bilan odamlar orasida tarqalmoqda.

- **Ebola:** Afrika qit'asida paydo bo'lgan Ebola virusi o'ta yuqori o'lim ko'rsatkichi bilan ajralib turadi. Ushbu virus orqali yuqadigan kasalliklar tez tarqalib, kam vaqt ichida minglab insonlar hayotini olib qo'yishi mumkin.

- **Zika va Dengue:** Bu viruslar asosan chivinlar orqali yuqadi va Janubiy Amerika, Afrika va Osiyo mintaqalarida keng tarqalgan. Zika virusi asosan homilador ayollarga katta xavf solib, tug'ma nuqsonlarga olib keladi.

Viruslarga qarshi kurash choralari

Dunyoni zabt etayotgan viruslarga qarshi kurashda bir nechta yondashuvlar muhim rol o'ynaydi:

- **Vaksinatsiya:** Vaksinalar viruslarga qarshi kurashda eng samarali choralar qatoriga kiradi. COVID-19 pandemiyasi davrida vaksinalar qisqa vaqt ichida yaratilgan va bu jiddiy kasallikning keng tarqalishini to'xtatishda muhim rol o'ynadi. Shuningdek, gripp, Ebola va boshqa kasalliklarga qarshi vaksinalar ham mavjud.

- **Gigiena va profilaktika:** Viruslarga qarshi kurashda shaxsiy gigiena qoidalariga rioya qilish, qo'llarni muntazam yuvish, niqob taqish, ijtimoiy masofani saqlash kabi choralar katta ahamiyatga ega. Bu viruslarning tarqalishini kamaytirishga yordam beradi.

- **Tezkor tashxis va nazorat tizimlari:** Viruslarning tez tarqalishini oldini olish uchun ularni erta aniqlash va nazorat qilish muhimdir. Sog'liqni saqlash tizimlarining kuchli monitoring tizimlari va laboratoriyalari pandemiyalarni nazorat qilishda katta rol o'ynaydi.

- **Xalqaro hamkorlik:** Viruslarga qarshi kurashda xalqaro hamkorlik juda muhimdir. Viruslarning tarqalishi global miqyosda bo'lgani sababli, mamlakatlar o'rtasida axborot almashinuvi, ilmiy tadqiqotlar va vaksina tarqatish bo'yicha hamkorlik pandemiyalarga qarshi kurashishda samarali yo'l hisoblanadi.

3. Kelajakdagi tahdidlar va ehtiyot choralari

Viruslar evolyutsiya qilishda davom etmoqda, va biz hozir bilmagan yangi kasalliklar kelajakda paydo bo'lishi mumkin. Shuning uchun quyidagi choralar kelajakdagi tahdidlarni oldini olish uchun zarur:

- **Ilmiy izlanishlarni kuchaytirish:** Viruslar evolyutsiyasi va yangi kasalliklarni erta aniqlash bo'yicha tadqiqotlar kengaytirilishi kerak. Buning uchun ilmiy jamoatchilik va hukumatlar o'rtasidagi hamkorlik muhim.

- **Tabiiy muhitni himoya qilish:** Ekologik muvozanatni saqlash va yovvoyi tabiatni himoya qilish viruslarning zoonotik tarqalishini kamaytirishga yordam beradi.

- **Sogʻliqni saqlash tizimini mustahkamlash:** Har bir mamlakat sogʻliqni saqlash tizimi pandemiyalarga qarshi tayyor boʻlishi kerak. Ushbu tizimlarni mustahkamlash orqali global xavfsizlikni taʼminlash mumkin.

Xulosa

Dunyoni zabt etayotgan viruslar insoniyat oldida turgan eng katta sogʻliq va xavfsizlik muammolaridan biridir. Globalizatsiya va ekologik oʻzgarishlar tufayli viruslarning tarqalishi tezlashmoqda. Bunday tahdidlarga qarshi kurashish uchun vaksinatsiya, gigiena, xalqaro hamkorlik va ilmiy izlanishlar muhim omillar hisoblanadi. Viruslar evolyutsiya qilib borayotganligi sababli, jamiyat har doim hushyor boʻlib, ehtiyot choralarini koʻrishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://kun.uz/news/2023/03/15/koronavirus-bilan-uch-yil-ozbekistonning-pandemiyaga-qarshi-kurash-tajribasi>
2. <https://api.moiti.uz/media/book/Pandemiya.pdf>
3. <https://m.zamin.uz/uz/dunyo/73614-koronavirus-zhilovlanmagan-ofat.html>
4. <http://portal.guldu.uz/download-edfiles-4175.doc>
5. https://uz.wikipedia.org/wiki/COVID-19_koronavirus_infeksiyasi
6. <https://www.unicef.org/uzbekistan/uz/koronavirus-haqida-ota-onalar-uchun>
7. https://uz.wikipedia.org/wiki/COVID-19_pandemiyasi
8. https://www.fhi.no/contentassets/37298bc6724377b68018cfd7db4309/vedlegg/usbekisk-uzbek_generell-informasjon-om-korona.pdf
9. <https://uz.usembassy.gov/uz/covid-19-information-uz/>
10. <https://translate.google.com/translate?hl=ru&sl=en&u=https://gvn.org/&prev=search&pto=aue>
11. <https://kun.uz/uz/76723688?q=%2F76723688#!>
12. [https://www.journal-of-hepatology.eu/article/s0168-8278\(14\)00526-1/fulltext](https://www.journal-of-hepatology.eu/article/s0168-8278(14)00526-1/fulltext)